Мойсова А. В.,

магістр кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Бялик В. Д.,

доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ВИДИ СЕКСИЗМІВ І СПОСОБИ ЇХ УСУНЕННЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню видів англійських сексизмів і способів їх усунення в англійській мові. У статті надається визначення понять «сексизм», «гендерний стереотип», встановлюється зв'язок сексизмів із гендерними стереотипами, визначаються засоби вираження англійських сексизмів і їхні види, шляхи та способи їх усунення.

Сексизми є одиницями, за допомогою яких відбувається висловлення зневаги до жінок, їх пригноблення, третирування, знецінення, тривіальне позначення їх як осіб, що залежать від чоловіків і виконують у суспільстві другорядні ролі, є об'єктами споживацького ставлення. Сексизми пов'язані з негативними гендерними стереотипами, які віддзеркалюють подібне ставлення до жінок. Такі стереотипи існують у свідомості та підсвідомості людей, відбиваються у їхньому мовленні, а також у моделях мовленнєвої поведінки.

Сексизми представлені в англійській мові одиницями номінації жінок, похідними від засобів позначення чоловіків, гендерними лейблами, тривіальними позначеннями. Сексизмами є також одиниці, що не відповідають статі референтів, яких вони позначають, одиниці номінації жінок із негативним і стереотипним значенням, гендерно-марковані одиниці на позначення жіночих професій, похідні від назв чоловічих. Засобами вираження сексизмів є не тільки лексичні, але й граматичні одиниці (займенники чоловічого роду, що використовуються для позначення осіб жіночої статі), а також елементи морфологічного й одиниці синтаксичного рівнів англійської мови.

Усунення сексизмів може здійснюватися шляхом застосування прийому гендерної нейтралізації (абстракції) чи гендерної специфікації (фемінізації). Для подолання мовної дискримінації жінок і з метою усунення англійських сексизмів пропонується замінити гендерно-марковані на нейтральні, які не визначають статі особи, уникати використання слів, що є засобами приниження жінок і їх нерівноправного представлення в різних типах англійського дискурсу, використовувати засоби номінації представників обох статей, коли йдеться і про чоловіків, і про жінок одночасно.

Ключові слова: англійська мова, гендерна нейтралізація, гендерна специфікація, гендерний стереотип, мовна одиниця, сексизм, шляхи та способи усунення.

Постановка проблеми. Поняття «сексизм» виникло та поширилося в лінгвістиці у 70–80-ті рр. XX ст. у зв'язку з появою феміністської критики мови та гендерних досліджень. Хоча вивченню сексизмів і засобів їх актуалізації в англійській

мові приділено достатньо уваги лінгвістів [див., напр., 6; 8–10], ще й дотепер не був проведений аналіз видів подібних одиниць і способів їх усунення в англійській мові, в чому і полягає **мета цієї наукової розвідки**. Її завданнями є визначення поняття «сексизм», встановлення зв'язку сексизмів із гендерними стереотипами, визначення видів сексизмів і аналіз їх класифікацій, що існують у лінгвістиці, з'ясування способів усунення цих одиниць у мові.

Під сексизмом розуміють «мовну одиницю, котра слугує засобом вираження зневаги, утиску, пригноблення, третирування жінок, приниження їх гідності та, врешті-решт, максимального виключення «жіночого початку», «жіночих слів» у мові» [6, с. 332]. Сексизми виявляються в мовленні та різних типах дискурсу також у вигляді негативних гендерних стереотипів, які репрезентують жінку як таку, що традиційно виконує другорядні ролі порівняно з чоловіком. А.В. Кириліна визначає гендерний стереотип як «окремих вид стереотипу, який відбиває в мові культурно і соціально зумовлені думки та пресупозиції про ознаки, атрибути і норми поведінки представників обох статей» [1, с. 103], наприклад: *business is not for women, their place is in the kitchen* – *бізнес – це не жіноча справа, місце жінки – на кухні*. Наведений приклад віддзеркалює один із найпоширеніших видів стереотипів, згідно з яким жіночою справою вважають ведення домашнього господарства.

Стереотипи існують у свідомості та підсвідомості людей, відбиваються в мові та мовленні, а також у моделях мовленнєвої поведінки [2, с. 186]. Гендерні стереотипи втілюються у засобах номінації представників різних статей. Вони актуалізуються у значеннях слів, ідіоматичних виразів, дискурсів. Гендерні стереотипи виявляються в мовленні за допомогою оцінних одиниць на позначення представників різних статей, що впливає на формування певних очікувань від них [4, с. 32]. Негативні гендерні стереотипи, за допомогою яких відбувається їх приниження, вважаються сексизмами [9, с. 90]. Насамперед це стосується одиниць позначення представниць жіночої статі.

Стереотипізація здійснюється шляхом:

1) таких номінацій жінок, що є похідними від одиниць на позначення чоловіків, вторинними щодо них (наприклад, *doctor* – нейтральна одиниця, *woman-doctor* – гендерно-маркована; *host* – вихідна одиниця, *hostess* – похідна від неї);

2) вживання гендерних лейблів, які створюють типові образи жінок і чоловіків (*weak or fair sex* – *слабка або прекрасна стать*; *the least protected population groups are women, children*

and disabled individuals – найменш захищеними групами населення є жінки, діти та інваліди);

3) використання патерналістських моделей, що підкреслюють залежність жінки, її другорядність у суспільстві (*equality between women and men is ensured by providing women equal opportunities with men in civil, political, and cultural activities* – рівність жінки і чоловіка забезпечується наданням жінкам рівних із чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності);

4) застосування одиниць тривіального позначення жінок і чоловіків (*he who follows his wife's advice will never see the face of god* – той, хто слухає поради своєї жінки, ніколи не побачить істини; *the way to a man's heart is through his stomach* – шлях до серця чоловіка лежить через його шлунок);

5) еротизації жінки, висловлення споживацького ставлення до неї, зображення її як сексуального об'єкта (*a yummy girl* – солоденька дівчинка; *she looks like the cat's meow* – вона – справжній персик) [3, с. 54–55].

Феміністичний аналіз виявив сексизми на морфологічному, лексико-семантичному та синтаксичному рівнях англійської мови. У зв'язку з цим І. Хеллінгер і Л. Пуш відзначають, що дискримінація особи певної статі може виявлятися трьома основними способами: а) ігноруванням; б) стереотипізацією; в) приниженням, знеціненням [10, с. 19]. Ігнорування має місце тоді, коли для позначення представників обох статей використовуються одиниці одного і того самого (зазвичай чоловічого) роду, наприклад: *if one wants to see the ruins, he must find his own guide* – якщо хто-небудь бажає побачити руїни, то він має знайти свого власного гйда; *everyone must do his work well* – кожен повинен виконувати свою роботу добре.

Китайський науковець К. Ксу вказує, що сексизми виявляються в англійській мові за допомогою:

– мовних одиниць, які не відповідають статі референта (*if a man wants to be rich, he must work hard* – якщо хочеш бути багатим, то повинен багато працювати);

– одиниць позитивної семантики на позначення чоловіків і одиниць із негативним значенням на позначення жінок, а також одиниць, похідних від них (*starlet* – жінка, що стала зіркою; *witch* – жінка-демон на протизага *star*, *wizard*; *womanish* – слабкий чоловік);

– гендерно-маркованих одиниць на позначення жіночих професій як похідних від назв чоловічих (наприклад, *actor* – *actress*; *author* – *authoress*; *god* – *goddess*; *hero* – *heroine*; *host* – *hostess*; *prince* – *princess*);

– словосполучень (речень), у яких говориться про пару, а засоби позначення чоловіків передують тим, що позначають жінок (*Mr. And Mrs., his and hers, boys and girls, men and women, prince and princess, brothers and sisters, and host and hostess*) [8, с. 101].

І. Хеллінгер і Л. Пуш виділяють такі види сексизмів в англійській мові:

– мовні одиниці, які маркують перевагу чоловічої статі над жіночою, позначаючи жінку як особу другорядну та підлеглу (*Mr. And Ms. Stevenson spent 66 days in the open sea*);

– мовні одиниці, що позначають жінку в традиційних ролях, тобто насамперед у ролі коханки, матері, дружини (*we can see the beginnings of the women's movement in the flashes in the eyes of the female workers, lovers, and spouses* – ми можемо побачити початок жіночого руху в іскорках очей робітниць, коханок і дружин) [10, с. 50].

Українська лінгвістка А.П. Мартинюк вважає сексизмами ті одиниці англійської мови, утворення яких здійснюється в ній за допомогою суфіксів *-ess* та *-ette* [3, с. 138]. Такі одиниці є засобами позначення професій, титулів тощо (*ambassador* – *ambadress*, *duke* – *duchess*, *prince* – *princess*, *poet* – *poetess*). Велика кількість слів в англійській мові використовується для позначення професій як жіночої, так і чоловічої статі. Гендерні стереотипи щодо ролі жінок і чоловіків у суспільстві, вкорінені у свідомості людей, часто не дозволяють асоціювати певну професію з тією чи іншою статтю. Отже, саме тому, на думку А.П. Мартинюк, у номінаціях професій жінок, що стереотипно вважаються «чоловічими», іноді додаються одиниці *woman*, *female*, *lady* [3, с. 139] (наприклад, *girl reporter* – жінка-репортер).

Сексистським дослідниця вважає також використання займенників *he*, *his* для позначення референтів, стать яких невідома [5, с. 49]. Альтернативою такої номінації вважається нейтральне та політично коректне застосування займенників, що позначають представників обох статей *he/she*, *his/her* [5, с. 50]. Зазначимо, що подібні комбінації займенників почали використовуватися в різних типах англійського дискурсу внаслідок боротьби за політичну коректність і боротьби феміністок за рівноправне представлення представників обох статей у мові та за допомогою неї.

З огляду на сформовану в патріархальних суспільствах мовну традицію ігнорування жіночої особистості, Д. Кемерон вважає необхідним прескриптивне реформування англійської мови і введення в неї таких одиниць, семантика яких віддзеркалює специфічно жіноче бачення та сприйняття світу [5, с. 52]. Способи вирішення цього глобального завдання є різними. Запропоновані інновації варіюються від введення спеціальних «жіночих» граматичних форм, лексем до створення абсолютно нової «жіночої мови» [5, с. 53]. Для подолання дискримінації жінок у мові та за допомогою неї пропонується використовувати т. зв. «коригуючу мову» (*corrective language*), яка передбачає, зокрема, застосування таких прийомів, як гендерна нейтралізація (або абстракція) та гендерна специфікація (або фемінізація) [9, с. 88].

Гендерна нейтралізація має на меті скорочення чи навіть повне виключення з ужитку гендерно-специфічних виразів і конструкцій, наприклад, виключення з ужитку лексем із суфіксами *-ess* та *-ette*, що позначають осіб жіночої статі за їх професією чи статусом у суспільстві (наприклад, *hostess*, *usherette*); використання складних іменників із компонентом *person* замість *man* (*chairperson*, *tradesperson*). Гендерна специфікація є прийомом, який використовують для досягнення т. зв. лінгвістично рівноправного представлення представників обох статей через візуалізацію в мові «невидимої» жіночої статі на основі систематичного і симетричного гендерного маркування [9, с. 89]. Д. Кемерон було також запропоновано застосовувати альтернативні граматичні форми для позначення представників жіночої та чоловічої статі у випадках, коли при зверненні до них традиційно вживається форма одиниць чоловічого роду, наприклад: *she and he*, *she/he*, *s/he* [5, с. 50].

К. Ксу пропонує такі способи усунення сексизмів:

– замінити гендерно-марковані лексичні одиниці на нейтральні (*chairman* – *chairwoman* – *chairperson*; *foreman* – *forewoman* – *supervisor*; *postman* – *postwoman* – *postworker*; *mankind* – *womankind* – *people*);

– замінити загальні слова, що містять *man*, на більш нейтральні (*man*: *human being, human, person, individual; mankind; man: human beings, humans, humankind, humanity; manmade: synthetic, artificial; manpower: workforce, staff, personnel, labour*);

– замінити лексичні одиниці із суфіксами на позначення жіночої статі на нейтральні слова (*waitress – server; stewardesses – flight attendants*);

– уникати використання слів, що є засобами приниження жінок (*fair/soft/weak/second sex*);

– використовувати засоби номінації представників обох статей, коли йдеться одночасно про чоловіків і жінок (*man and wife; husband and wife; men and girls; men and women / boys and girls*);

– замість займенника *he* використовувати множину (*when bathing a baby, never leave him unattended – when bathing a baby, never leave them unattended*); *we/us/our (from each according to his abilities, to each according to his needs – from each of us according to our abilities, to each according to our needs; does your child need extra tuition with their English)*; змінювати іменники, займенники чоловічого роду на засоби позначення другої особи (*no man knows his true character until he has run out of gas, purchased something on the installment plan and raised an adolescent – you don't know what your true character is until you have run out of gas, purchased something on the installment plan and raised an adolescent*); замінювати речення активного стану з одиницями на позначення чоловічої статі на речення активного стану за умов неможливості з'ясувати статтю референта з метою усунення сексизмів (*one who, when he has the choice of two evils, chooses both – one who, when given the choice of two evils, chooses both*) [8, с. 103].

Незважаючи на існування різних підходів і пропозицій щодо усунення сексизмів, всі вони спрямовані на досягнення рівноправного позначення представників обох статей в англійській мові.

Таким чином, сексизмами вважаються ті мовні одиниці, за допомогою яких відбувається висловлення зневаги до жінок, їх пригноблення, третирування, знецінення, тривіальне позначення їх як осіб, котрі залежать від чоловіків, а не є самостійними, повноправними членами суспільства, таких, що виконують другорядні ролі. Сексизми тісно пов'язані з негативними гендерними стереотипами, в яких виявляється подібне ставлення до жінок. Засобами вираження сексизмів є не тільки лексичні, але й граматичні одиниці (займенники чоловічого роду, що використовуються для позначення осіб жіночої статі), а також елементи морфологічного й одиниці синтаксичного рівнів англійської мови. Усунення сексизмів може здійснюватися шляхом застосування гендерної нейтралізації (чи абстракції) або гендерної специфікації (чи фемінізації). Для подолання дискримінації жінок і з метою усунення сексизмів було запропоновано замінити гендерно-марковані та лексичні одиниці із загальним значенням на нейтральні, уникати використання слів, що є засобами приниження жінок і їх нерівноправного представлення, використовувати засоби номінації представників обох статей, коли йдеться одночасно про чоловіків і жінок тощо. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у порівняльному аналізі сексизмів різних типів англомовного дискурсу та вивченні можливих способів їх усунення.

Література:

1. Кирилина А.В. Гендер: лингвистические аспекты. Москва : Институт социологии РАН, 1999. 189 с.
2. Клецина И.С. Развитие гендерных исследований в психологии. *Общественные науки и современность*. 2002. № 3. С. 181–192.
3. Мартинюк А.П. Конструювання гендеру в англомовному дискурсі. Харків : Константа, 2004. 292 с.
4. Скорик М.М. Основи теорії гендеру : навчальний посібник. Київ : «К.І.С.», 2004. 536 с.
5. Cameron D. Performing Gender Identity: Young Men's Talk and the Construction of Heterosexual Masculinity. *Language and Masculinity* / edited by S. Johnson. L.: Blackwell Publishers, 1997. P. 45–63.
6. He. G. An Analysis of Sexism in English. *Journal of Language Teaching and Research*. Vol. 1. № 3. P. 332–335.
7. Martynuk A.P. A contrastive study of male and female occupational terms and English and Russian. *Papers and studies in contrastive linguistics*. Poznan, 1990. № 26. P. 103–110.
8. Xu X. The Sexism in English and Its Rebuilding. *International Education Studies*. 2008. № 1. P. 101–104.
9. Lei X. Sexism in Language. *Journal of Language and Linguistics*. Vol. 5. № 1. 2006. P. 87–94.
10. Hellinger I.M., Pusch L.F. Richtlinien zur Vermeidung des sexistischen Sprachgebrauchs. Leipzig : Herder, 1980. 305 s.

Moisova A., Byalyk V. Types of sexism and ways of their elimination in the English language

Summary. The article is devoted to the study of types of English-language sexism and ways of their elimination in it. The notions of “sexism” and “gender stereotype” is given, the correlation between sexism and gender stereotypes is determined, means of expressing of English-language sexism and their types are clarified, as well as ways of their elimination in the English language are revealed in the article.

Sexisms are units with the help of which the disdain for women is expressed, their oppression, bullying, devaluation, trivial designation is made or women are represented as persons who perform secondary roles in societies, dependent on men. Sexisms are considered to be lexical units that designate women as sexual target for men and objects of their consumer attitude. Sexisms are associated with negative gender stereotypes that reflect the abovementioned attitudes towards women. Such stereotypes exist in minds and subconscious of people. That's why they are reflected in their language and speech, as well as models of speech behavior.

Sexisms are represented in English by nominative units derived from the means of designating of men, gender labels and trivial designations. Sexisms are also language units that do not correspond to the gender of the referents they designate, nominative units with negative and stereotypical meanings, gender-labeled units derived from the names of men's professions and used for designation of women's professions. Sexisms are revealed not only by lexical units, but with the help of grammatical units (masculine pronouns used to denote female persons), as well as elements of morphological and units of syntactic levels of the English language.

Elimination of sexism can be done by means of gender neutralization (abstraction) or gender specification (feminization). To overcome linguistic discrimination of women and eliminate their sexist representations in the English language and with the help of its means, it is suggested to replace a gender-marked lexical units by neutral, which do not refer to any gender, to avoid lingual humiliation of women and their unequal lingual representation, to use language units of designation of referents of both genders in case if it is told about both at the same time.

Key words: English language, gender neutralization, gender specification, gender stereotype, language units, sexism, ways and methods of elimination.